

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makalesi / Review Article

Ergenlerle Sosyal Hizmet Uygulamalarında Yaratıcı Dramanın Kullanımı¹

Using Creative Drama in Social Work Practices with Adolescents

Ahmet EGE¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ahmettege@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4805-8100

Başvuru: 23.06.2020
Kabul: 15.01.2021

Atıf:
Ege, A. (2021). Ergenlerle sosyal hizmet uygulamalarında yaratıcı dramanın kullanımı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 403-420. DOI: 10.33417/tsh.756815

ÖZET

Bu çalışmada, sosyal hizmet uygulamalarına, yaratıcı dramanın sunabileceği katkı ergenlik dönemi üzerinden ele alınmış ve ergenlerle gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarına, yaratıcı dramanın hangi kuruluşlarda nasıl bir katkı sağlayabileceği örneklerle tartışılmıştır. Sosyal hizmet, ergenlerin sorunlarının çözümü, ihtiyaçlarının karşılanması ve haklarının sağlanması için, bütüncül bir bakış açısıyla ergen ve ergenin etkileşimde olduğu çevre üzerinden uygulamalar yapmaktadır. Sosyal hizmet alanlarında üzerinde önemle durulan uygulamalardan biri de grupla çalışmadır. Bir grupla çalışma yöntemi olan yaratıcı drama, içerdiği oyunsu süreçler, gerçekleştirilen canlandırmalar ve bu canlandırmalarla sağlanan sorgulama ve yapılan değerlendirmelerle grup üyeleri ya da katılımcılar için önemli kazanımlar sağlamaktadır. Bu yönüyle yaratıcı drama bu çalışmada, ergenlik dönemine ilişkin sorgulamalara, dönemin gelişim görevlerine, ergenlerin sorunlarına, ihtiyaçlarına ve haklarına yönelik önemli kazanımları beraberinde getirebilecek bir yöntem olarak tartışılmıştır. Bu kapsamda yaratıcı drama, ergenlerle çalışılan sosyal hizmet kuruluşlarına ve sosyal hizmet uygulamalarına katkı sağlayabilecek bir grupla çalışma yöntemi olarak ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, sosyal hizmet, grupla çalışma, yaratıcı drama

ABSTRACT

In this study, the contribution of creative drama to social work practices was discussed through adolescence. This contribution is discussed with examples of social work organizations where social workers work with adolescents and what kind of work can be done. Social work carries out applications over the environment where adolescents and adolescents interact with a holistic perspective in order to solve problems of adolescents, to meet their needs and to ensure their rights. One of the most emphasized practices in social work is group work. Creative drama, which is a method of working with a group, provides important gains for group members or participants with its playful processes, animations, and the questioning and evaluations provided by these animations. In this respect, creative drama has been discussed in this study as a method that can bring important gains to the questioning of adolescence, the developmental tasks of the period, the problems, needs and rights of adolescents. In this context, creative drama is considered as a method of working with a group that can contribute to social service organizations and social work practices that work with adolescents.

Keywords: Adolescence, social work, working with group, creative drama

¹ Bu makale, 24-27 Ekim 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilen 30. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Kongresi'nde özet bildiri olarak sunulan çalışmanın genişletilerek makaleye çevrilmiş halidir.

GİRİŞ

Ergenlik dönemi sosyal bilimlerde üzerinde önemle durulan gelişim dönemlerinden biridir. Ergenlik, ergenin kendisi ve çevresiyle ilgili anlamlandırmalarının derinleştiği, kendi kimliğini oluşturmaya yönelik çabasının sergilendiği, etkileşimde olduğu sosyal çevrenin öneminin arttığı bir dönemdir. Ergenlik döneminde, ergenin etkileşimde olduğu çevrenin güçsüzleştirici ya da destek sağlayan pratiklerine yüklenen anlam oldukça önemlidir. Ergenlik dönemindeki olumlu ve olumsuz yaşam deneyimlerinin, ergenin bugünü ve geleceği için önemli çıkarımları olabilmektedir. Özellikle çeşitli olumsuz yaşam deneyimleriyle sosyal hizmet uygulama alanlarının konusu haline gelen ergenler açısından, onları güçsüzleştirici pratiklerin farkında olmak ve buna ilişkin nitelikli uygulamalar yürütmek oldukça önemlidir.

Akademik bir disiplin ve uygulamalı bir meslek olarak sosyal hizmet (IFSW, 2014), ergen ve ergenin çevresel sistemleri arasındaki etkileşime yönelik uygulamalar gerçekleştirmektedir. Sosyal hizmet, çocuk ve gençlik refahına ilişkin çoklu düzeyde koruyucu-önleyici, değiştirici-geliştirici ve tedavi edici-rehabilite edici çalışmalar yürütmektedir. Sosyal hizmet uygulamaları, ergenin kendisi ve en yakın çevresi olan aile, akran, okul sistemine yönelik bireyle, grupta ve toplumla çalışmaya ilişkin uygulamalar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Bu çalışmada belirtilen uygulama düzeyleri arasında grupta çalışma uygulamaları üzerinde durulmuştur. Gruplar katılımcılar için önemli bir öğrenme ve gelişim fırsatı sunmaktadır. Grup içerisinde katılımcılar bir yandan kendilerini ifade ederken diğer yandan grubun fikirlerini, düşüncelerini öğrenir. Böylece grup çalışmalarında başkalarına ve kendilerine ilişkin, ortaklıklar ve farklılıklar üzerinden bir farkındalık sağlanmaktadır. Uygulayıcılar, katılımcılar ve grup atmosferinin kendisi grupta çalışma sürecinde önemli bir kazanım sürecini ortaya koyar. Sosyal hizmet uzmanları gelişim, terapi, eğitim, sosyalleştirme, destek ve etkileşim grupları gibi pek çok grup türünde bireylere, gruplara yönelik hizmetler sunmaktadırlar.

Yaratıcı drama da ergenlerle sosyal hizmet uygulamalarında kullanılabilecek bir grupta çalışma yöntemi olarak ele alınabilir. Ergenlerle yapılan çalışmalarda, sosyal hizmet uzmanları yaratıcı drama yöntemini kullanarak ergenlere, ailelerine ve ergenlere hizmet sunan bireylere ilişkin bilgilendirme, farkındalık vb. çalışmalar yapabilir. Özellikle yaratıcı dramada yer alan oyunsu süreçler, gerçekleştirilen canlandırmalar ve bu canlandırmalarla sağlanan sorgulama ve yapılan değerlendirmeler bireyin belirli kazanımlara ulaşmasını sağlar. Bu kazanım genel olarak bir konunun öğrenilmesi, fark edilmesi olabileceği gibi özellikle sosyal hizmet uygulamaları sürecinde çeşitli zorlu yaşam deneyimleri içerisindeki ergenler için bir ihtiyacın karşılanması, bir sorunun çözülmesi ya da haklarının kazanılmasına yönelik bir kazanıma da dönüşebilir. Ergenlik dönemi için, bireyin kendi kimliğini oluşturması, önemli bir gelişim görevi olarak bilinir. Bu kapsamda, grupta çalışma yöntemi ve yaratıcı drama, bireye olumlu bir grup atmosferi içerisinde kendini ifade etme, kendini tanıma, kendini başkalarının gözünden görme, farklılıklarını görme gibi imkânlar sunarak ergenin kimlik gelişimine katkı yapma potansiyeline sahiptir.

Yaratıcı dramaya ilişkin çalışmalar için bir gruba, yaratıcı drama alanına ve yöntemine hâkim, deneyimli bir eğitime, grubun rahatça kullanabileceği açık ya da kapalı bir mekâna ve grubun canlandırma yapabileceği dramatik yapıya sahip bir düşünceye gereksinim vardır. Bu bileşenlerin bir arada bulunduğu durumlarda yaratıcı drama bir grup üyelerinin yaşam deneyimlerinden yola çıkarak bir konuya ilişkin, konunun farklı yönleri ya da çatışan durumlar üzerinde yapılan canlandırmalarla bireyin elde edeceği kazanımlara odaklanır (Adıgüzel, 2019).

Bu kapsamda bu çalışmada ergenlerle grupla çalışma yöntemi aracılığıyla gerçekleştirilecek sosyal hizmet uygulamalarında, yaratıcı dramanın sunabileceği katkı ele alınmak istenmiştir. Çalışma, ergenlerle sosyal hizmet uygulaması ve grupla çalışma, yaratıcı drama ve ergenlerle yapılan yaratıcı drama çalışmaları, ergenlerle sosyal hizmet uygulamalarında yaratıcı dramanın kullanımı ana başlıkları üzerinde şekillenmiştir. Diğer taraftan çalışmada sosyal hizmet alanyazınında yaratıcı drama, ergenlerle yaratıcı drama yöntemiyle çalışılabilecek sosyal hizmet kuruluşları ve ergen ve ergenin çevresine yönelik gerçekleştirilebilecek yaratıcı drama çalışmaları ele alınmıştır. Bu yönüyle çalışmanın, sosyal hizmet ve yaratıcı drama arasındaki bağlantıya ilişkin bir fikir ortaya koyması da beklenmektedir.

ERGENLERLE SOSYAL HİZMET UYGULAMASI VE GRUPLA ÇALIŞMA

Bu başlıkta ilk olarak ergenlerle sosyal hizmet uygulaması açıklanmış olup ardından grupla çalışma ve grupla çalışmanın önemi ele alınmıştır.

Ergenlerle Sosyal Hizmet Uygulaması

Ergenlik dönemi biyolojik, bilişsel ve toplumsal anlamda ergen için önemli bir gelişim dönemidir. Ergen, biyolojik olarak bedeninde yaşanan değişimleri anlamlandırmaya çalışmakta, bilişsel olarak soyut kavramlar hakkında düşünmekte ve çok boyutlu bir düşünme etkinliği içine girmektedir. Toplumsal olarak yetişkini olmaya hazırlandığı topluma ilişkin bir yeniden tanımlama yapmakta, etkileşimleri üzerine deneyimler elde etmekte, özerklik ve kimlik oluşumu üzerine bir gelişim yaşamaktadır. Steinberg (2013), ergenlik döneminin temel konularını aile, akran grupları, okullar, iş ve serbest zaman, kimlik, özerklik, yakınlık, cinsellik ve başarı olarak belirtmektedir.

Bu temel konuların içerisinde ise ergenler için sorun oluşturan pek çok durum bulunmaktadır. Özellikle ailelerden ve okuldan beklenen desteğin gerçekleşemediği durumlarda ergenler, yaşadıkları sorunlarla baş etmekte güçlük çekebilmektedirler. Bireyin gelişimi için ailenin ve okulun sorumluluğu yadsınamaz noktadadır. Bununla birlikte ailenin ve okulun sorumluluğunu yerine getirmediği ya da getiremediği durumlarda yaşanan sorunlar, ergen için durumu içinden çıkılmaz bir hale dönüştürebilmektedir. Duyan ve Özgür Bayır (2016), bir gencin kendi kimliğini oluşturmaya çalıştığı bu süreçte karşılaştığı mikro ve makro sorunları; psikolojik sorunlar, intihar, kuşak çatışması, alkol ve madde kullanımı, erken yaşta çalıştırılma, işsizlik, boş zamanların değerlendirilmesi ve ekonomik sorunlar olarak belirtmişlerdir. Steinberg (2013) de madde kullanımı, antisosyal davranış, şiddet, intihar, stres, okul terki, akademik başarının düşüşü, gelecek beklentisi, sosyo-ekonomik

statü kaynaklı sorunlar, istismar ve aile-akran-okul üçgeninde yaşanan diğer pek çok sorunun bu gelişim döneminin gerçekliği dâhilinde olduğunu vurgulamaktadır.

Gencin, bir birey olarak değerinden ziyade; ailede, okulda ya da toplumda kendisine atfedilen değerler bütünü, gençliğe yüklenen anlam, gençlere ilişkin gerçek dışı ve yüksek beklentiler ya da önyargılar da yine bu döneme ilişkin sorunlardan biri olarak düşünülmelidir. Bu açıdan ergenlik dönemi ergenler için, hem pek gelişim göreviyle ilgilenmek zorunda oldukları hem kendilerine geleceğe ilişkin hazırlık yapma sorumluluğu verilmiş hem de kendilerine atfedilen değeri karşılamak durumunda bırakıldıkları bir dönem görünümünde olabilmektedir. Steinberg (2018), ergenlik dönemine ilişkin pek çok olumsuzlamanın ve kalıp yargının bulunduğunu, genel olarak bu döneme atfedilen karmaşıklığı ise ergenlerden çok yetişkinlerin yaşadığını belirtmektedir. Steinberg (2018) özellikle beyin bilimsel açıklamalar ve ergenin yaşadığı tüm gelişim açısından, ergenlik dönemini bir fırsatlar dönemi olarak vurgulamaktadır.

Bu kapsamda, ergenlik dönemine olan bakış açısı önem taşımaktadır. Bu dönemi sadece bir kriz dönemi ya da karmaşık bir dönem olarak ele almak güçsüzleştirici bir pratik sunma riskini taşımaktadır. Bu açıdan, bu dönemde ergenin yaşadığı gelişimi ve dönemin gelişim görevlerine ilişkin gösterilecek çabayı olumlu bir bakış açısıyla desteklemek önemlidir. Sosyal hizmet, bu bakış açısı üzerinden, ergenlere yönelik güçlendirici bir pratikle uygulamalar gerçekleştirebilecek olan bir disiplin ve meslektir. Bu noktada, ergenlerle yapılacak sosyal hizmet uygulamalarının temel amacının, ergenlik döneminin bir fırsatlar dönemi olabilmesi için, ergeni etkileşimde olduğu çevreyle birlikte ele alarak, gelişimine katkıda bulunmak, onu güçlendirmek ve buna ilişkin çözümler üretmek olarak ele alınabilir. Ergenlik dönemi; sosyal hizmetin çocukların, ergenlerin ve gençlerin refahına ilişkin çalışmalar yapıyor olması, pek çok sosyal hizmet kuruluşunda ergenlerin haklarına, ihtiyaçlarına ve sorunlarına yönelik uygulamalar gerçekleştiriliyor olması gibi sebeplerle sosyal hizmetin konusu olan gelişim dönemlerden biridir. Bu döneme ilişkin sağlanacak derinlikli bir bilgi, beceri ve değer temeli, ergenlere sunulacak hizmetlerin niteliğine katkı yapacak olduğu için ergenlik dönemi bilimsel çalışmalar, araştırmalar bağlamında da sosyal hizmetin gündemlerinden birini oluşturmaktadır.

Sosyal hizmet, bireylerin iyilik halini geliştirmek, sorunlarını çözmek, bireyleri güçlendirmek ve özgürleştirmek için çalışan, toplumsal değişimi, gelişimi ve bütünleşmeyi destekleyen, bireylerle toplumsal yapıları ilişkilendiren ve bireylerin çevreleriyle etkileşim noktalarına müdahale eden uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplin olarak ele alınmaktadır (IFSW, 2001; IFSW, 2014). Bu tanımdan yola çıkarak sosyal hizmetin; ergenlerin sorunları, ihtiyaçları ve hakları açısından hem ergenle hem de ailesi, okulu, yaşadığı çevre ve daha geniş sistemlerle çalışarak ergenlerin refahını artıracak uygulamalar yapan bir meslek ve disiplin olduğu belirtilebilir. Sosyal hizmetin, bireyi çevresi içerisinde ve çevresiyle bir bütün olarak değerlendirmesi etkili bir uygulama için fırsat sağlamaktadır.

Ergenlerin refahına yönelik uygulamalar, ailelerine ilişkin çalışmalar yapılmadan ya da çocukların yaşadıkları ortamın, sosyal çevrenin, kurumsal hizmetlerin ve politikaların uzağında gerçekleştirildiğinde, etkili bir uygulama niteliğine sahip olamamaktadır (Adams, 2015). Bu noktada ergenler için yapılacak çalışmalarda en önemli paydaşlar aile, okul ve akran sistemleri olmaktadır. Özellikle ailenin ve okulun ergenler için önemli bir destek kaynağı olması beklenmektedir. Bununla birlikte daha geniş çevrede kurumsal hizmetlerin de ergenlerin refahı için kurgulanması ve koruyucu-önleyici çalışmalar yapması önemlidir.

İçerisinde buldukları aile, okul ya da çevre, bir destek mekanizması olmadığında ya da daha çok sorun üreten sistemler haline geldiğinde, ergenler için çeşitli kurumsal hizmetler gündeme gelebilmektedir. Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanlarının, doğrudan çocuklarla ve ergenlerle çalıştığı kuruluşların bazıları; yetiştirme yurtları, çocuk destek merkezleri, çocuk ergen madde bağımlılığı tedavi merkezleri, çocuk gençlik ceza infaz kurumları, çocuk eğitim evleri şeklinde sıralanabilir. Bu kuruluşlar genel olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ya da Sağlık Bakanlığına bağlı kuruluşlardır. Kamu kurumları dışında çeşitli sivil toplum kuruluşlarında da sosyal hizmet uzmanları çocuklara, ergenlere ve gençlere yönelik mesleki uygulamalar gerçekleştirmektedir.

Bu kuruluşlarda, sosyal hizmet uzmanları çeşitli sebeplerle ailesinin yanında kalamayan, ihmale ve istismara maruz bırakılmış, zorlayıcı bir yoksulluk deneyimi olan, travmatik deneyimlere sahip, bağımlılık öyküsü bulunan, suça sürüklenmiş ya da özel gereksinimi olan ergenlerle çalışmaktadırlar. Bu kuruluşlarda, ergenlerin yaşadığı sorunları en az olumsuz deneyimle atlatalmaları, yaşam kalitelerinin artması, sorunlarının çözülmesi, ilişkilerin düzenlenmesi, kuruluş bakımı ya da desteği, sonrasına yönelik beceri kazanması, ihtiyaçlarının karşılanması, haklarının sağlanması, gelecek beklentisinin artırılması gibi amaçlarla uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

Grupla Çalışma

Sosyal hizmet uygulamaları mikro, mezo, egzo ve makro düzeylerde; birey, aile, grup, örgüt ve topluluklara yönelik gerçekleştirilebilmektedir. Ergenlerin refahına katkıda bulunmak için gerçekleştirilen uygulamalarından biri "grupla çalışma"dır. Grupla çalışmaya yönelik bilgi, beceri ve değer temeli, sosyal hizmet lisans programlarında üzerinde önemle durulan konulardan biridir.

Gruplar, grupla çalışma sürecine katılan bireyler için çeşitli kazanımlar sunmaktadır. Grup çalışması, bireyler için karşılıklı destek, problem çözme becerilerinin artırılması, grup üyelerinin birbiriyle yardımlaşabileceği bir ortamın oluşması, bireylerin güçlenmesi ve grup sürecinin bireyler için olumlu bir pekiştirme olanağı sunması, bireylerin davranışlarının grup süreçlerinden etkilenebilmesi gibi fırsatlar bu kazanımlar arasında sayılabilir (Rogers, Whitaker, Edmondson ve Peach, 2019). Duyan (1997), grupla çalışmanın, bireylerin sosyal uyumuna katkıda bulunduğunu ve bireylerin kendilerine yönelik gözlemlerini artırdığını vurgulamıştır. Buna göre; grupla çalışma, bireylerin kendi davranışlarını grup süreçleri üzerinden görebilmesi ve davranışlarının başkaları üzerindeki etkilerinin

ayrımına varabilmesi için faydalı bir atmosfer sağlamaktadır. Teater (2015), grupla çalışmayı, ortak deneyimleri ya da diğer bazı ortak özellikleri üzerinden bir araya gelen bireylerin deneyimlerini paylaşarak karşılıklı yardım sağladıkları, bireysel ve kolektif değişimi güçlendiren bir uygulama olarak ele almaktadır. Lindsay ve Orton (2014) ise grupla çalışmanın, bireylerin ve grupların gereksinimlerinin karşılanması ve sorunlarının çözümü için bir değişim başlatması açısından önemli olduğunu belirtmektedir.

Grupla çalışma süreci, katılımcıların daha hızlı öğrenmesine, davranış ve tutumlarını değiştirmesine, bilgi edinme gereksinimlerinin karşılanmasına ve sorunlarla baş edebilmesine ilişkin deneyimler sunmaktadır (Bulut, 1994; akt: Duyan, 2010). Grupla çalışma, grup etkinlikleri aracılığıyla bireylerin entelektüel, duygusal ve sosyal gelişimlerini kolaylaştırmakla ilgilenir. Sanat çalışmaları, el işi çalışmaları, dans, oyun, drama, müzik, fotoğrafçılık vb. etkinlikler ise grupla çalışma sürecinde kullanılabilecek etkinlikler olarak belirtilebilir (Zastrow, 2015).

Sosyal hizmet alanyazınında, grup türleri incelendiğinde farklı kaynakların farklı grup türlerinden söz ettiği görülmektedir. Örneğin Adams (2010) grupları problem odaklı gruplar, gelişim grupları ve farkındalık yaratma grupları olarak ele almaktadır. Doel (2006) ise grupları danışma, eğitim, sosyal eylem, sosyal kontrol, sosyal destek, görev odaklı ve terapötik işlevleri üzerinden kategorize etmektedir (akt: Teater, 2015). Zastrow (2015) ve Zastrow ve Kirst-Ashman (2014) grupların; sosyal söyleşi grupları, uğraşı grupları, beceri grupları, eğitim grupları, görev grupları, problem çözme ve karar alma grupları, kendi kendine yardım grupları, sosyalleşme grupları, terapi grupları ve duyarlılık grupları gibi türleri üzerinde durmuştur. Bu grup türleri genellikle doğrudan grubun amacıyla bağlantılıdır. Grupla çalışma, bu türlerin tek biri üzerinden gerçekleştirilebileceği gibi bir grupla çalışma sürecinde grup üyelerinin eğitimine, farkındalık kazanmasına ya da sosyal destek sağlanmasına yönelik kazanımlar aynı anda da elde edilebilir. Bu noktada, grubun ihtiyacı, önemli bir belirleyici olarak değerlendirilmelidir. Ergenlerle yapılacak bir grupla çalışma uygulamasında, bu grup türlerinin pek çoğu üzerinden bir süreç tasarlamak mümkündür.

Teater (2015, s. 280)'a göre grupla çalışma "genellikle diğer kuram ve yöntemlerle kullanılan esnek bir yöntemdir" ve bu grupla çalışmanın güçlü yönlerinden birini oluşturmaktadır. Coulshed ve Orme (1998) farklı yöntemlerin kullanımında bunun grup katılımcılarına, profesyonelin becerisine ve grubun amaçlarına uygun olmasının önemini vurgulayarak; oyunların, tartışmaların, çeşitli aktivitelerin, deneyime dayalı egzersizlerin, eğlendirici etkinliklerin vb. bu süreçte kullanılabileceğini belirtmektedir. Vysniauskyte-Rimkiene ve Matuleviciute (2016) de grupla çalışma sürecinde çeşitli etkinliklere ve oyunlara aktif olarak katılım sağlandığında, bunun ergenler için; rahatlama, olumlu duygular yaşama, diğerleriyle güven ilişkisi kurma, var olan sosyal becerilerini güçlendirme ve yeni beceriler geliştirme, kimliğini oluşturma gibi fırsatlar ortaya çıkardığını vurgulamaktadır.

Görüldüğü gibi sosyal hizmet uygulamalarında, grupla çalışmanın kullanımı uygun koşullar sağlandığında bireyler için önemli kazanımları olan bir deneyime kapı aralamaktadır. Bu kapsamda, ergenler için grupla çalışma uygulaması; ergenin kimlik oluşumu sürecinde, kendine yönelik gözlem

yapmasına sunacağı katkı ve grup atmosferinin kendini ifade etmesine yönelik potansiyel katkısı açısından oldukça önemlidir.

Ergenlerle ve özellikle de olumsuz yaşam deneyimlerine sahip ergenlerle yapılacak grupla çalışma uygulamaları bireyin bugününe ve geleceğine yönelik katkıları açısından önemlidir. Bu kapsamda yaratıcı drama da sosyal hizmet uzmanlarının grupla çalışma uygulamalarıyla gerçekleştirmek istediği hedeflere ulaşmasında önemli bir yöntem olarak ele alınabilir.

YARATICI DRAMA VE ERGENLERLE YAPILAN YARATICI DRAMA ÇALIŞMALARI

Yaratıcı drama yöntemi, ergenlerle çalışmak açısından çeşitli avantajlara sahip bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Yaratıcı drama yöntemini daha detaylı incelemek için bu başlık altında ilk olarak yaratıcı dramanın ne olduğu kısaca açıklanmış, sonrasında ise yaratıcı drama yöntemi kullanılarak ergenlerle yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

Yaratıcı Drama

Yaratıcı drama günümüzde pek çok kişinin katılımcısı ya da eğitmeni olduğu, pek çok okulda ders olarak verilen ve etkililiğine ilişkin bilimsel çalışmalar yürütülen bir yöntemdir. Yaratıcı dramanın en çok vurgulanan tanımlarından biri şu şekildedir:

“Yaratıcı drama, bir grubu oluşturan üyelerin yaşam deneyimlerinden yola çıkarak bir amacın, düşüncenin, doğaçlama, rol oynama (rol alma) vd. tekniklerden yararlanarak canlandırılmasıdır. Bu canlandırma süreçleri deneyimli bir eğitmen eşliğinde yürütülürken kendiliğindenliğe (spontaniteye), şimdi ve burada ilkesine, -miş gibi yapmaya dayalıdır ve yaratıcı drama oyunun genel özelliklerinden yararlanır.” (Adıgüzel, 2019, s. 73).

Önder (2016, s. 7) ise drama çalışmasını *“varoluşun dinamiğinin gözlenmesini, yaşanmasını ve doğrudan doğruya keşfedilmesini sağlayan işlevsel bir yaşam felsefesinin hayata geçirilmesinin özel tekniği”* olarak tanımlamaktadır. Buna göre; bireyler yaratıcı drama süreci içerisinde farklı olayların farklı insan tepkilerine yol açtığını, grup etkileşimi içerisinde hem kendine hem de başkalarına ilişkin gözlemleri üzerinden fark etmektedir. Bu da farklılıklara ve benzerliklere ilişkin gözlemleri ve bireyin hem bireysel hem de toplumsal varoluşuna yönelik çıkarımlarını beraberinde getirmektedir. Akfırat (2006) da yaratıcı drama etkinlikleri sırasında katılımcıların kendisini ve başkalarını tanımaya, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları öğrenmeye yönelik bir süreç yaşadığını belirtmektedir. Benzer şekilde Üstündağ (1994), yaratıcı dramanın, katılımcıların kendini ve çevresini anlamasına yönelik olumlu işlevini vurgulamaktadır.

Yaratıcı dramaya ilişkin çalışmalar için bir gruba, yaratıcı drama alanına ve yöntemine hâkim, deneyimli bir eğitmene, grubun rahatça kullanabileceği açık ya da kapalı bir mekâna ve grubun canlandırma yapabileceği dramatik yapıya sahip bir düşünceye gereksinim vardır (Adıgüzel, 2006). Bu kapsamda; eğitmen, grup, çalışılacak bir konu ve bir mekân, yaratıcı dramanın temel bileşenlerini oluşturmaktadır.

Yaratıcı drama çalışmaları, çeşitli aşamalar içerisinde gerçekleşmektedir. Bunlar alanyazında temel olarak hazırlık/ısıtma, canlandırma ve değerlendirme olarak ele alınmaktadır. Bu aşamalardan özellikle canlandırma aşaması konunun detaylı bir şekilde ele alındığı ve en çok vaktin geçirildiği aşamadır. Üzerinde özel bir vurguyla durulan canlandırma aşamasının öneminden yola çıkarak bu aşamaları canlandırma öncesi, canlandırma ve canlandırma sonrası değerlendirme olarak da vurgulamak mümkündür.

Adıgüzel (2019)'e göre hazırlık aşaması katılımcının bedensel ve zihinsel olarak konuya odaklanmasını sağlamak, etkileşimi artırmak vb. amaçlarla gerçekleştirilir. Canlandırma aşamasında ise konu, çeşitli dramatik durumlar çerçevesinde ele alınır. Katılımcılar, bireysel, ikili; küçük ya da büyük grupla canlandırmalar gerçekleştirir. Değerlendirme aşaması ise katılımcıların geçirdikleri sürece ilişkin paylaşımlarının alındığı, elde edilen sonuçların tartışıldığı, konunun değerlendirmesinin yapıldığı, çalışmayla elde edilmek istenen kazanıma/kazanımlara ulaşıp ulaşılmadığı ortaya konur.

Bu yönüyle bir yöntem olarak yaratıcı dramanın belirli aşamalar üzerinden yapılandırılmış bir genel çerçevesi bulunmaktadır. Üstündağ (2014), yaratıcı drama çalışmalarının belirlenmiş genel bir çerçeve içinde yürütüldüğünü bununla birlikte dramanın bireyler için bu genel çerçeve içerisinde özgür bir alan sağladığını belirtmektedir. Yaratıcı drama sürecinde bu özgürlüğe grup üyelerinin yaratıcılıkları, deneyimleri, bilgileri ve izlenimleri rehberlik etmektedir.

Yaratıcı dramanın temel olarak bir konu çerçevesinde bir kazanım elde etmeye odaklandığı görülmektedir. Bununla birlikte kazanım ne olursa olsun yürütülmekte olan grup çalışması pratikleri katılımcılara, belirlenen konu dışında da kazanımlar sağlayacak bir ortam sunmaktadır. Akfırat (2006)'a göre yaratıcı drama süreci, grup içinde iş birliği yapmaya, paylaşmaya, ortak ve bağımsız düşünebilmeye, eleştiri ve öz eleştiri yapabilmeye yönelik bir süreç inşa etmektedir. Bireyler canlandırmalar aracılığıyla farklı sosyal durumlara ilişkin deneyimler elde etmekte, farklı rollerde hissettiklerini değerlendirebilmektedir. Yaratıcı drama çalışmaları karar verme ve sorun çözme becerilerinin gelişimi açısından da önem taşımaktadır. Önder (2016), çocuklara aktif ve yaratıcı olma olanağının verilmesi, deneyerek öğrenme şansının verilmesi, düşünce ve duygularını özgürce ifade edebileceği bir ortamın oluşturulması açısından drama etkinliklerinin geliştirici bir unsur olduğunu ve önemini giderek arttığını belirtmektedir.

Yukarıda aktarılanlar doğrultusunda, yaratıcı drama; kimlik oluşumu, duygusal, davranışsal ve değer özerkliğine ilişkin anlamlandırmalar, aile ve akran gruplarına ilişkin sorgulamalar, geleceğe ilişkin hazırlıklar, başarı konusu gibi ergenlik dönemi gündemleri (Steinberg, 2013) açısından deneyimsel bir öğrenme, gelişim ya da farkındalık sağlama imkânı sunmaktadır. Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak yaratıcı dramanın, ergenin kendi kimliğini oluşturma süreci içerisinde işlevsel bir alana işaret ettiği söylenebilir. Üzerinde hem bugününe hem de geleceğine ilişkin sorumluluklar olan ergenin bu gibi çalışmalarla; en temelde kendisine ve çevresine ilişkin anlamlandırmalarına sunacağı katkı, bir grupla çalışma yöntemiyle sağlanabilecek oldukça güçlü bir avantaj olarak değerlendirilebilir.

Ergenlerle Yapılan Yaratıcı Drama Çalışmaları

Yaratıcı drama yöntemine ilişkin yukarıdaki açıklamaların ardından, örnek oluşturması için bu başlık altında ergenlerle yapılan yaratıcı drama çalışmaları ele alınmıştır. Yaratıcı drama yöntemi aracılığıyla ergenlerle hangi konuların çalışıldığının incelenmesi, sosyal hizmet uygulamalarında yaratıcı dramanın nasıl kullanılabileceğine ilişkin bir fikir vermesi açısından fayda sağlayabilir. Bu inceleme bilimsel dergiler, lisansüstü tezler ve Çağdaş Drama Derneği'nin (ÇDD) yaratıcı drama eğitici eğitiminin bitirme projeleri üzerinden yapılmıştır.

Araştırmalara bakıldığında, işitme engelli öğrencilerin sosyal becerilerinin geliştirilmesinde (Arbay ve Akfırat, 2012), öğrencilerin siber zorbalık konusuna ilişkin farkındalık kazanmasında (Baştak ve Altınova, 2015), grupla bir işi yapma ve yürütme, ilişkiyi başlatma ve sürdürme ile kendini kontrol etme gibi sosyal beceriler kazanmasında (Abacı, Tepeli ve Erbay, 2015), öğrencilerin öfke denetimi kazanmalarında (Kaçıra Çapacıoğlu ve Yıldız Demirtaş, 2017), ergenlerin hiyerarşi kavramını kurgusal bir bütünlük içinde tartışıp sorgulamalarında ve çözüm önerileri üretmelerinde (Şahin ve Akfırat, 2017) toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları üzerinde olumlu etki sağlanmasında (Ülker ve Tanrıseven, 2019) yaratıcı dramanın önemli kazanımlar sağlayan bir yöntem olduğu ortaya konmuştur.

Türkiye'de yapılan lisansüstü tezler incelendiğinde; ergenlerin beslenme ve egzersiz bilgi, tutum ve davranışları (Demir Acar, 2014), utangaçlıkla baş etme ve atılganlık (Abacı, 2014), öfke, saldırganlık ve çatışma çözme becerisi (Gündoğdu, 2009) gibi konularda da ergenlere yönelik çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Yaratıcı drama eğitici eğitimi bitirme projeleri incelendiğinde; ergenlerin sigara, alkol, madde, bilgisayar ve televizyon bağımlılığının zararları; sorumluluk bilinci, risk alma davranışı, gelecek beklentisi, karar verme becerisi, toplumsal cinsiyet eşitliği, çatışma çözme, akran arabuluculuğu, depresif belirti ve öz kavram, dinleme becerisi, izcilik, iletişim, internet kullanımı gibi konuların çalışıldığı görülmektedir (ÇDD, 2020).

Yukarıdaki çalışmalarda da görüldüğü gibi ergenlerle yaratıcı drama yöntemiyle ergenlik döneminin gelişim özelliklerine yönelik çeşitli çalışmalar yapılmakta olup bu çalışmalar anlamlı değişiklikler ortaya koymaktadır.

ERGENLERLE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA YARATICI DRAMANIN KULLANIMI

Bu başlık altında sosyal hizmet uygulamalarında yaratıcı dramanın kullanımı ele alınmak istenmiştir. Bu konu aşağıda sosyal hizmet alanında gerçekleştirilen yaratıcı drama çalışmaları, ergenlerle sosyal hizmet uygulaması yapılan kuruluşlar ve yaratıcı drama ile ergen ve ergenin çevresine yönelik gerçekleştirilebilecek yaratıcı drama çalışmaları alt başlıkları üzerinden ele alınmıştır.

Sosyal Hizmet Alanyazınında Yaratıcı Drama

Alanyazın incelendiğinde, Türkiye’de yaratıcı drama ve sosyal hizmet ilişkisini kuran bilimsel yayın sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi yaratıcı dramayı bir yöntem olarak kullanabilmek için buna ilişkin bir eğitim sürecinden geçmek gerekmektedir. Bu kapsamda, yayın sayısındaki sınırlılığın sebepleri arasında yaratıcı drama eğitimi almış sosyal hizmet uzmanı veya akademisyeni sayısının az oluşu belirtilebilir.

Sosyal hizmet alanında, sosyal hizmet bölümü öğrencileriyle yapılan çalışmalarda; öğrencilerle sosyal hizmet değer temelinin tartışılmasında ve konuya ilişkin farkındalıklarının artırılmasında (Özateş Gelmez, Öngen ve Hatiboğlu, 2019), öğrencilerin iletişim becerilerinin geliştirilmesinde (Gökçearslan Çifci ve Altınova, 2017), öğrencilerin kendini tanıma düzeylerinin geliştirilmesinde (Altınova ve Gökçearslan Çifci, 2013) ve öğrencilerin empati becerilerinin geliştirilmesinde (Gökçearslan Çifci ve Altınova, 2012) yaratıcı drama yönteminin katkısı ortaya konmuştur.

Diğer çalışmalara bakıldığında Nazlıer ve Akoğlu, (2018) sosyal hizmet eğitiminde becerilerin geliştirilmesi ve değerlerin içselleştirilmesi açısından yaratıcı dramanın bir yöntem olarak kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Öztürk (2011) ise sosyal hizmetin temel alanlarının öğrenciler tarafından yaşayarak öğrenilmesi, öğrencilerin müracaatçı gruplarını anlamaları ve onların sorunlarına ilişkin farkındalık geliştirmeleri ve iletişim, empati, grupta çalışma gibi mesleki becerilerin gelişiminde yaratıcı dramanın sağlayacağı katkı üzerinde durmuştur.

Dünyanın pek çok ülkesinde sosyal hizmetin önemli uygulama alanlarından biri olan okul sosyal hizmeti için de yaratıcı drama kullanışlı bir yöntem olarak ele alınabilir. Okul sisteminde yaşanan pek çok sorunun çözümünde, ergenlerin okul, aile, akran etkileşiminde ihtiyaç duyduğu alanlarda, olumlu bir okul atmosferi oluşturmada yaratıcı drama yönteminden yararlanmak mümkündür. Örneğin Arıcı, Artan, Çicek, Özbek ve Özüçelik (2017) tarafından yapılan çalışmada ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumunda artış sağlanmasında yaratıcı drama yönteminden yararlanılmıştır. Walsh-Bowers ve Basso (1999) tarafından 7. sınıf öğrencilerle yapılan çalışmada da yaratıcı dramanın ergenlerin akran ilişkileri açısından kişilerarası becerilerin gelişimini kolaylaştırdığı ortaya konmuştur. Çalışmada yaratıcı drama, okul sosyal hizmet uzmanlarının akran ilişkilerini geliştirmek açısından kullanılabileceği yöntemlerden biri olarak vurgulanmıştır.

Görüldüğü gibi sosyal hizmet eğitimi sürecinde, sosyal hizmet bilgi, beceri ve değer temelinin aktif bir şekilde öğrenilmesinde ya da sahada sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştirirken yaratıcı drama yönteminden yararlanmak mümkündür. Bu kapsamda yaratıcı drama, sosyal hizmet eğitimi ve uygulaması için işlevsel bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

Ergenlerle Yaratıcı Drama Yöntemiyle Çalışılabilecek Sosyal Hizmet Kuruluşları

Ergenlerle yaratıcı drama yöntemiyle yapılan yukarıdaki çalışmalara bakıldığında, pek çok sosyal hizmet kuruluşunda yukarıdaki bölümlerde ele alınan çalışmalara benzer atölyelerin yapılmasının mümkün olduğu söylenebilir. Sosyal hizmet uzmanları sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştirmek

üzere başta kamu kurumları olmak üzere; çocuklarla ve gençlerle çalışılan pek çok sivil toplum örgütünde, uluslararası kuruluşlarda ya da özel merkezlerde çalışmalar gerçekleştirilmektedirler. İstihdamın en çok yoğunlaştığı kurumlar üzerinden ilerlenecek olursa bu kurumların temel olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı olduğu belirtilebilir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde Çocuk Destek Merkezleri, Çocuk Evleri Sitesi ve Sosyal Hizmet Merkezleri, özel gereksinimli çocuklara hizmet sunan bakım merkezleri, Sağlık Bakanlığı bünyesinde Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM), hastanelerin çocuk ve ergen servisleri ve Adalet Bakanlığı bünyesinde ise Çocuk ve Genç Ceza İnfaz Kurumları ergenlerle yaratıcı drama çalışmalarını gerçekleştirmek açısından uygun bir ortam sunma imkânı olduğu söylenebilir.

Bu kuruluşlar, çocukların iyilik halini artırmak, çocuğun yüksek yararının sağlanması, çocukların sorunlarının çözülmesi, çocuk haklarının sağlanması, çocukların ihtiyaçlarının karşılanması, çocuğun sağlıklı gelişimi gibi amaçlarla çocuklara yönelik hizmet sunan kuruluşlardır. Bu kuruluşlar, bireyle çalışma, grupta çalışma ya da daha makro düzeyde uygulamalarla çocuk refahına yönelik hizmet sunan kuruluşlardır. Bu çalışma özelinde bu kuruluşlar, grupta çalışma, yaratıcı drama gibi yöntemlerin kullanılmasına yönelik potansiyeli üzerinden ele alınmıştır.

Çocuk Evleri Siteleri üzerinden düşünülecek olursa bu kuruluşlar, çeşitli sebeplerle aileleriyle bir arada yaşayamayan çocuklara 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında bakım hizmeti sunan kuruluşlardır. Çeşitli zorlayıcı yaşam deneyimine sahip ergenler için bu kuruluşlarda yaratıcı drama yöntemiyle önemli kazanımlar elde etmek mümkündür. Kuruluşa uyum, okula uyum, kuruluş bakımı sonrasına hazırlanma, kuruluş içerisinde yaşanan iletişime ilişkin sorunlarda ya da bu gelişim dönemi için önemli olabilecek bazı konularda verilecek eğitimlerde yaratıcı drama bir yöntem olarak kullanılabilir. Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumları ele alınacak olursa ergenlerin suça sürüklenme deneyimleri dikkate alınarak onların gelişimlerine katkı sunacak ve farkındalıklarını artıracak konularda yaratıcı drama yöntemini kullanmak katkı sağlayabilir. Örneğin bu kuruluşlarda problem çözme becerileri, iletişim becerileri ya da diğer sosyal beceriler üzerinden yapılacak drama atölyeleri hem sorunların çözümünde yeni yöntemleri deneyimlemek hem de ergenlerin bireysel gelişimlerine katkı sunmak açısından önemli olacaktır.

Bununla birlikte, daha önce de belirtildiği gibi sadece bir grup çalışması içerisinde yer almak dahi, diğer ergenlerle oyunlar oynamak, canlandırmalar yapmak ve bunlara ilişkin değerlendirmeler üzerinden paylaşımlarda bulunmak dahi ergenler için önemli bir sosyal destek, öğrenme, kendini ifade etme ve farkındalık kaynağı olma potansiyeline sahiptir.

Gruplarla yapılan çalışmalar, yaratıcı drama gibi grupta çalışmaya katkı sunacak yöntemler, sunulan profesyonel hizmetin niteliğini artırmak için de bir fırsat sunmaktadır. Yaratıcı drama oturumları, bireylerin kendilerini ifade etmeleri açısından güvenli bir alan sağlamaya çalışmaktadır ve bu da fikirlerin yargılanma kaygısı olmadan ifade edileceği bir alan anlamına gelmektedir. Özellikle drama

oturumlarının hazırlık aşamasında kullanılan oyunlar ve diğer etkinlikler aracılığıyla oluşturulan olumlu grup atmosferi bu güvenli ortamın inşasına katkıda bulunabilir. Diğer taraftan canlandırma aşamasında katılımcılar canlandırmalarını gerçekleştirirken kendileri olarak değil; bir rol ve kurgulanmış bir dünya içerisinde fikirlerini ifade ettiklerinde bu güvenli alan oluşmaya ve korunmaya devam etmektedir. Örneğin iletişim becerileri konusundaki bir drama atölyesinde ergenler bir rol içerisinde, hizmet aldıkları kuruluştaki çalışanlara ilişkin bir canlandırma yaptıklarında, sunulan hizmetin niteliği açısından kuruluşun bundan elde edeceği çok fazla kazanım olacaktır. Bu bakımdan drama atölyeleri, sosyal hizmet uygulamaları çerçevesinde sadece atölye katılımcıları için değil, kurumun bütünü açısından da bir gelişim fırsatı sunabilir.

Çocuklarla çalışan profesyonellerin ve sosyal hizmet uzmanlarının, yaratıcı drama gibi ek eğitimlerle kendilerini desteklemeleri, donanımlarını artırmaları yapacakları çalışmalar açısından oldukça katkı sağlayıcı olacaktır.

Sosyal hizmet uygulamalarında yaratıcı dramanın kullanılmasında dikkate alınması gereken önemli konulardan biri, yaratıcı dramanın kullanımına ilişkin sınır olarak belirtilebilir. Gruplarla sosyal hizmet uygulamalarında, bireyin doğrudan kendisi, yaşadığı sorunlar ve özel yaşamları ele alınabilmekte, örneğin bir tedavi grubu doğrudan bireylerin kendi sorunları üzerinden ilerleyebilmektedir.

Yaratıcı drama ise Adıgüzel (2019, s. 93)' e göre "*katılımcıların doğrudan öznel yaşamlarına, onlarda sorun oluşturmuş problemlere odaklanmaz; bir iyileştirme, tedavi etme gibi bir amaca ve işleve sahip değildir*". Adıgüzel (2019, s. 345), psikodrama ile yaratıcı drama çalışmaları arasındaki farkı örnek göstererek bu farkı "*kişilerin kendileri olarak çalışmaya katılmalarıyla bir rol içerisinde çalışmaya katılmaları*" şeklinde ifade etmektedir. Bu açıdan, bir konu yaratıcı drama ile işlendiği süreçte bireylerin öznel sorunlarına ve yaşantılarına girilmemektedir. Benzer şekilde yaratıcı drama sürecinde bireye özgü konu ve sorunlarla çalışılmayacağını vurgulayan Akfırat ve Akfırat (2019) da, konuyu rehber öğretmenler üzerinden ele alarak grupta rehberlik çalışması yürüten bir rehber öğretmenin bir öğrencisine ilişkin fark ettiği bir durumu, drama dışında bir psikolojik danışma süreci içerisinde çalışılabileceğini belirtmektedir.

Buradan hareketle yaratıcı drama eğitimi almış ve belirtilen alanlarda ergenlerle drama atölyeleri gerçekleştirmiş bir sosyal hizmet uzmanı, drama oturumu sürecinde bir bireyde fark ettiği bir ihtiyacı ya da sorunu çalışmak istediğinde, bunu sonrasında bir bireyle sosyal hizmet uygulaması ya da konuya uygun bir grupta sosyal hizmet uygulaması içerisinde ele alabilir.

Sosyal hizmet uygulamaları kapsamında kurullarda pek çok grupta çalışma uygulaması yapılabilmektedir. Yaratıcı drama yöntemi bazen bir grup çalışmasındaki tek yöntem olarak ele alınabilir, oturumların tamamı yaratıcı drama yöntemiyle planlanabilir ve elde edilmek istenen kazanıma yaratıcı drama oturumları eşliğinde ulaşılmaya çalışılabilir. Yaratıcı dramayı, özellikle eğitim faaliyetlerinde kullanmak, ergenlerin gelişimine, çeşitli konularda farkındalık sağlamalarına, farkındalıklarının artmasına ya da ergenlik dönemi özelinde çeşitli konulara ilişkin bilgilerin paylaşımında kullanmak mümkündür.

Diğer taraftan bir grupla çalışma uygulaması içerisinde yalnızca bir ya da birkaç oturum da yaratıcı drama yöntemiyle planlanabilir ve bu açıdan uygun bazı oturumlarda yararlanılacak bir araç olarak da kullanılabilir. Yatılı bir sosyal hizmet kuruluşunda, herhangi bir amaç kapsamında gerçekleştirilecek bir grupla sosyal hizmet uygulamasının, uygun bir oturumunda yaratıcı drama yöntemi kullanılabilir. Bir grup çalışmasının ilk oturumunda yaratıcı drama yöntemiyle bir “etkileşim”, “iletişim” oturumu ya da son oturumunda bir “değerlendirme” oturumu gerçekleştirilebilir. Bir beceri grubunda, gelişim grubunda, eğitim grubunda, sosyalleşme ya da kendi kendine yardım grubunda vb. grup türleri içerisinde uygun bir oturumda yaratıcı dramadan yararlanılabilir.

Sosyal hizmet uzmanların yaratıcı drama yöntemine ilişkin alacakları eğitim, sahip olunan mesleki diğer bazı avantajlar açısından sosyal hizmet kuruluşlarında oldukça faydalı olacaktır. İlk olarak çocukla çalışma bilgi, beceri ve değer temeline sahip bir lisans eğitimi almış olmaları oturumlar sırasında karşılaşılabilecek sorunlar ya da ihtiyaçlar açısından önemli olacaktır. Çocukların, ergenlerin ya da gençlerin biyolojik, psikolojik, sosyal, kültürel vb. özelliklerine ve ihtiyaçlarına yönelik bilgi sahibi olmak önem taşımaktadır. Diğer taraftan kurumu tanıyor olmak, kurum içi ve kişiler arası iletişime ilişkin sahip olunan deneyim de yapılan çalışmalarda faydayı artıracaktır. Sosyal hizmet lisans eğitimi sırasında grupla çalışmaya, görüşme becerilerine, iletişim becerilerine vb. ilişkin alınan eğitimler de yine bu anlamda bir avantaja dönüşecektir. Bütün bunlar meslek elemanlarının gerçekleştireceği yaratıcı drama oturumlarına önemli oranda katkı sunacaktır.

Diğer taraftan bu kuruluşlarda özellikle çocuklarla çalışan diğer profesyoneller için de bu avantajlardan bahsetmek mümkündür. Bu kapsamda bu kuruluşlarda çalışan ya da çalışabilecek meslek elemanlarının ya da ilgili bölümlerden öğrencilerin bu ve bunun gibi eğitimleri almaları önem taşımaktadır. Diğer taraftan bir grup çalışması yürütülsün ya da yürütülmesin meslek elemanlarının bu gibi eğitimleri alıyor olmaları hem meslek gelişimleri hem de bireysel gelişimleri açısından önem taşımaktadır. Yaratıcı drama eğitimi sırasında katılımcılar pek çok oyunu ya da oyunsu süreci deneyimlemektedir. Bu açıdan drama atölyesi yapsın yapmasın, bu eğitime katılan meslek elemanları çocuklarla çalışırken kullanabilecekleri pek çok oyuna yönelik de bir öğrenme sağlayacaktır. Öztürk (2017), sosyal hizmet kuruluşları ve çocuk refahı alanında çalışan tüm kuruluşlarda oyun olanaklarının değerlendirilmesinin hem çocuğun yüksek yararının sağlanmasında hem de kuruluşlarının sunduğu hizmetin kalitesinin artırılmasında önemli olduğunu belirtmektedir.

Ergen ve Ergenin Çevresine Yönelik Gerçekleştirilebilecek Yaratıcı Drama Çalışmaları

Çalışmada ele alınan konulardan yola çıkarak ve sosyal hizmet alanının gereksinimleri üzerinden düşünüldüğünde, kuruluşlarda çalışan uygulayıcılar tarafından ergenlerle gerçekleştirilebilecek yaratıcı drama atölyeleri ya da konularının bazıları şu şekilde belirtilebilir: İletişim becerileri, hayır diyebilme, sosyalleşme, özgüven, bağımlılık konuları, beden imajı, meslek seçimi, sağlığa ilişkin konular, problem çözme becerileri, okul değişikliğine uyum sağlama, akran zorbalığı, öfke kontrolü, benlik saygısı, çocuk hakları, internetin doğru kullanımı, hobi geliştirme, içinde bulunduğu gelişim

dönemine uyum sağlama, okula uyum sağlama, kuruma uyum sağlama, kurum bakımı sonrası sürece hazırlanma' vb.

Diğer taraftan çocuk refahı üzerinden yapılan bu sorgulamada bireyi çevresi içerisinde değerlendirmek, ergenin kendisi, ailesi, arkadaşları, okulu, hizmet aldığı kuruluşlar vb. olmak üzere çalışmaları çoklu düzeyde ele almak ve pek çok farklı gruba ilişkin çalışmalar yapmak önemli olacaktır.

Uygun olan kuruluşlarda ailelerle yapılacak yaratıcı drama oturumları da çocuk refahına sağlayacağı katkı açısından önemlidir. Örneğin, özel gereksinime sahip çocukların ebeveynlerine “çocuklarının okula uyum sağlamaları için yapılabilecekler” ya da “çocuk katılımı” gibi konularda atölyeler düzenlenebilir. Koruyucu ailelere “çocuklarla iletişim” konusunda bir atölye planlanabilir. Sosyal hizmet merkezlerinde, sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlanan ailelere “çocuk işçiliğinin zararları”na ilişkin bir atölye çalışması gerçekleştirilebilir. Bu öneriler kuruluşların uygunluğuna, çalışılan müracaatçı grubuna ve ihtiyaçlarına göre artırılabilir.

Çocuk refahı üzerine yapılan çalışmalar açısından, çocuk ekosisteminin en önemli bileşenlerinden biri olan ailelerle yapılacak çalışmalar da önem taşımaktadır. Örneğin yaratıcı drama yönteminin cinsiyet ayrımcılığına etkisinin incelendiği bir araştırmada, çocukları bir ilköğretim okulunda öğrenim gören kadınlarla çalışılmış ve katılımcıların toplumsal cinsiyet algı düzeylerinin arttığı ortaya konmuştur (Altınova ve Altınışık, 2011).

Diğer taraftan kuruluş çalışanları da çocuk refahına yönelik sunulan hizmetlerin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Örneğin Çocuk Destek Merkezlerinde, Çocuk Evleri Sitelerinde, Sosyal Hizmet Merkezlerinde, Bakım Merkezlerinde, Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezlerinde ya da Çocuk ve Genç Ceza İnfaz Kurumlarında görev yapmakta olan personele “çocuklarla iletişim”, “ayrımcı olmayan dil kullanımı”, “çocuk hakları”, “çocuklara hayır diyebilmenin öğretilmesi” vb. konularda atölyeler yapılabilir.

Yukarıda belirtilen konular, çocukların, ailelerin, kuruluş çalışanlarının ihtiyaçları doğrultusunda çoğaltılabilir. Bu konular kapsamında gerçekleştirilecek yaratıcı drama atölyeleri ile elde edilecek kazanımlar sadece yaratıcı drama atölyesi ile elde edilmek istenen kazanımdan çok daha fazlası olacaktır. Bütüncül olarak hem ergenler hem atölyelere katılan personel hem de o kuruluş için olumlu bir atmosfer oluşumuna katkı sunacaktır.

Bu kapsamda yaratıcı drama, ergenlerle sosyal hizmet uygulamaları açısından pek çok kurum ve kuruluşta hem ergenlerle hem ebeveynlerle hem de kuruluş personeliyle yapılacak çalışmalar aracılığıyla çocuk refahına katkı sağlayabilecek bir grup çalışması yöntemi olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ergenlik dönemi, ergenin etkileşimde olduğu çevrenin güçsüzleştirilen ya da destek sağlayan pratiklerine daha derin anlamlar yüklediği ve bu yaşam deneyimlerinin ergenin bugünü ve geleceği için daha çok şeye sebep olabildiği ya da ona daha çok şey sunabildiği bir dönem olarak ele alınabilir.

Kendilerine, geleceğe ilişkin hazırlık yapma sorumluluğu verilmiş ergenler için kendilerine sunulacak destek oldukça önemlidir. Ergenlerin sorunlarının çözümü, ihtiyaçlarının karşılanması ve haklarının sağlanması açısından çoklu düzeyde uygulamalar yapan sosyal hizmetin en önemli uygulama düzeylerinden biri grupla çalışmadır.

Yaratıcı drama da ergenlerle sosyal hizmet uygulamalarında kullanılabilecek bir grupla çalışma yöntemi olarak ele alınabilir. Yaratıcı drama çeşitli kurum ve kuruluşlarda ergenlerle yapılan sosyal hizmet uygulamalarına katkı sağlama, çeşitli kazanımlar sunma potansiyeli olan bir yöntemdir. Bu kuruluşlarda yaratıcı drama ile yapılacak çalışmalar ergenler belirli bir konuda öğrenme, gelişme, farkındalık sağlama gibi kazanımlar sunacaktır. Yaratıcı drama oturumlarında ergenlerin ulaşılmak istenen bir kazanım doğrultusunda en temelde canlandırmalar yaparak hem kendilerine hem de diğerlerine ilişkin yapacağı gözlem, önemli bir gelişim imkânı sunmaktadır. Diğer taraftan üzerinde çalışılan konuyu ise özgür ve güvenli bir alanda, deneyimsel olarak, oyunsu süreçlerle, önemli bir grup etkileşimiyle, yapılanların değerlendirilmesiyle ele alma şansına sahip olurlar.

Bu gibi özellikleriyle yaratıcı drama, sosyal hizmet alanlarında ergenlere yönelik hizmet sunmakta olan kuruluşlarda kullanılabilecek bir yöntemdir. Bu kuruluşlarda yaratıcı drama yöntemiyle hem ergenlerle hem ailelerle hem de kuruluş çalışanlarıyla atölyeler düzenlenebilir. Bu atölyeler, sunulan hizmetin niteliğini artırmak, kuruluştaki fark edilen sorunların çözümüne karşılık gelmesi ve ergenlerin sorunların çözümü ya da ihtiyaçlarının karşılanması üzerine planlanabilir. Belirlenen bir konu yalnızca yaratıcı drama yöntemiyle çalışılabileceği gibi bir grupla sosyal hizmet uygulamasının bir ya da birkaç oturumunda da yaratıcı dramadan yararlanılabilir.

Bu kurumlarda görev yapan ya da yapacak olan sosyal hizmet uzmanlarının ve çocuklarla çalışan diğer profesyonellerin yaratıcı drama eğitimi almaları, çalışılan gruplara sağlayacağı fayda açısından önem taşıyacaktır. Çocuklarla, ergenlerle ve gençlerle çalışmaya ve grup çalışması yapmaya yönelik bir eğitimden geçmiş olmak, kurumu tanıyor olmak, kurum içi etkileşimlere yönelik bilgi sahibi olmak vb. gerçekleştirilecek olan yaratıcı drama atölyesi için de bir avantaja dönüşecektir.

Yaratıcı dramanın sosyal hizmet alanında kullanımının artırılması için sosyal hizmet mezunları ya da öğrencileri gibi sosyal hizmet akademisyenlerinin de bu eğitimi almaları önemlidir. Türkiye’de sosyal hizmet eğitimi veren bazı üniversitelerde son yıllarda yaratıcı drama bir seçmeli ders olarak verilmekte, ancak bunun oldukça az olduğu söylenebilir. Yaratıcı dramanın sosyal hizmet eğitimi veren üniversitelerde bir ders olarak verilmesi ile öğrencilerin bu noktadaki farkındalığının artırılması ve bu eğitimi sürdürmelerine yönelik motivasyon sağlama açısından önem taşımaktadır. Lisansüstü eğitim sürecinde de yaratıcı drama yöntemiyle bilimsel araştırmalar yapmak yine yöntemin kullanımı, sağlayacağı bilgi ve beceri açısından önemli olacaktır.

Son olarak; ergenlere, ailelere ya da kuruluş personellerine yönelik sağlanacak faydanın ötesinde, yaratıcı dramayı bireyin kendisine sağlayacağı fayda üzerinden de ele almak önem taşımaktadır. Bireyin günlük rutinlerinin dışına çıkarak yaratıcı dramanın yukarıda ele alınan avantajlarını kendi

katılımıyla deneyimleyeceği bir sürecin içerisinde bulunması bireylere önemli bir kazanım sağlayacaktır. Bu gibi eğitimler, sağlayacağı bireysel gelişim açısından oldukça önem taşımaktadır. Çocuk refahı alanında çalışan meslekler açısından profesyonelin kendisine yapacağı her katkı aslında hizmet verdiği çocuklara katkısına dönüşecektir.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abacı, S., Tepeli, K., & Erbay, F. (2015). Yaratıcı drama eğitiminin ergenlerin sosyal becerilerine etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 10(2), 191-200.
- Abacı, S. (2014). *Yaratıcı dramanın ergenlerin utangaçlıkla baş etme ve atılganlıklarını geliştirmeye yönelik etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Adams, R. (2015). *Çocuklar, Gençler ve Ailelerle Çalışma*. R. Adams, L. Dominelli, & M. Payne içinde, *Sosyal hizmet: Temel alanlar ve eleştirel tartışmalar* (s. 349-371). Ankara: Nika Yayınevi
- Adıgüzel, Ö. (2006). Yaratıcı drama kavramı, bileşenleri ve aşamaları. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 17-30.
- Adıgüzel, Ö. (2019). *Eğitimde Yaratıcı Drama* (3.b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akfırat F. Ö. (2006). Sosyal yeterlilik, sosyal beceri ve yaratıcı drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 39-58.
- Akfırat, O. N., & Akfırat, F. Ö. (2019). *Psikolojik danışma rehberlik hizmetleri ve drama*. T. Erdoğan (Dü.) içinde, *Drama* (s. 529-570). Ankara: Eğiten Kitap.
- Altınova, H. H., & Altınışik, H. (2011). Yaratıcı Drama Yöntemiyle Yapılan Grup Çalışmasının Cinsiyet Ayrımcılığına Etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 6(12), 7-22.
- Altınova, H. H., & Gökçearslan Çifci, E. (2013). Yaratıcı dramanın kendini tanıma düzeyine etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 8(1), 28-47.
- Arbay, B., & Akfırat, F. Ö. (2012). Yaratıcı Drama Yöntemi ile İşitme Engelli Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirme. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 7(14), 48-62.
- Arıcı, A., Artan, T., Çiçek, M., Özbek, Y., & Özüçelik, D. N. (2017). Yaratıcı Dramanın Okul Tükenmişliği ve Öğrenci Yaşam Doyumunu Üzerindeki Etkisi. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7(4), 77-98.
- Baştak, G., & Altınova, H. H. (2015). Lise Öğrencilerinde Yaratıcı Drama Yöntemiyle Siber Zorbalık Hakkında Duyarlılık Oluşturma. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 10(1), 85-90.

- Coulshed, V., & Orme, J. (1998). *Social work practice: An introduction*. Newyork: Palgrave
- ÇDD (2020). *Çağdaş Drama Derneği MEB Özel Doğaç Yaratıcı Drama Eğitimliği Kursu programı kapsamında tamamlanan projelerin listesi*. Ocak 5, 2020 tarihinde Çağdaş Drama Derneği Web Sitesi: <http://yaratıcıdrama.org/bulten/> adresinden alındı.
- Demir Acar, M. (2014). Hafif şişman ve şişman ergenlere yaratıcı drama ile verilen beslenme ve egzersiz eğitiminin bilgi, tutum ve davranışlara etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Duyan, V. (1997). *Sosyal grup çalışması uygulamasının ortopedi hastalarının kişisel ve sosyal uyum düzeylerine etkisi*. Ankara: Aydın Matbaacılık.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Duyan, V., & Özgür Bayır, Ö. (2016). *Sosyal hizmete giriş: Öğrenciler ve uygulayıcılar için bir rehber*. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.
- Özateş Gelmez, Ö. S., Öngen, Ç., & Hatiboğlu, B. (2019). Pathways from personal towards professional values: structured small-group work with social work students. *Education as Change*, 23(1), 1-25.
- Gökçearslan Çifci, E. & Altınova, H. H. (2012). Sosyal Hizmet Eğitiminde Yaratıcı Drama Yönteminin Öğrencilerin Empati Becerisine Etkisi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 133-149.
- Gökçearslan Çifci, E. & Altınova, H. H. (2017). Sosyal Hizmet Eğitiminde Yaratıcı Drama Yöntemiyle İletişim Becerisi Geliştirme: Ders Uygulaması Örneği. *İlköğretim Online*, 16(4), 1384-1394.
- Gündoğdu, R. (2009). *Yaratıcı drama temelli çatışma çözme programının ergenlerde öfke, saldırganlık ve çatışma çözme becerisine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- IFSW (International Federation of Social Worker). (2001). Sosyal Hizmetin Tanımı. http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_33158-4.pdf. Erişim tarihi: 16.10.2020
- IFSW (International Federation of Social Worker). (2014). *Global definition of social work profession*. <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/> adresinden alındı.
- Kaçıra Çapacıoğlu, G., & Yıldız Demirtaş, V. (2017). Yaratıcı Dramanın Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Öfke Denetimi Becerilerine Etkisi. *İlköğretim Online*, 16(3), 960-977.
- Lindsay, T., & Orton, S. (2014). *Group work practice in social work* (3.edt.). SAGE: Learning Matters.
- Nazlier, E. N., & Akoğlu, G. (2018). Sosyal Hizmet Eğitiminde Yaratıcı Dramanın Önemi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 13(2), 251-259.
- Önder, A. (2016). *Yaşayarak öğrenme için eğitici drama*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Öztürk, A. B. (2011). *Sosyal hizmet eğitiminde yaratıcı dramanın kullanımı: Yoksulluğu yaratıcı dramayla nasıl anlarız?* Sosyal Hizmet Sempozyumu 2011: 50. Yılında Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi: Sorunlar, Öncelikler ve Hedefler. Ankara
- Öztürk, A. B. (2017). *Çocuk katılımını oyunla sağlamak*. E. Erbay (Dü.) içinde, Çocuk Katılımı (s. 143-156). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Rogers, M., Whitaker, D., Edmondson, D., & Peach, D. (2019). *Sosyal Hizmet Uygulaması İçin Beceri Geliştirmek*. (S. Attepe Özden, & M. Pak, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Steinberg, L. (2013). *Ergenlik* (3.b.). (F. Çok, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Steinberg, L. (2018). *Fırsatlar dönemi olarak ergenlik* (3.b.). (E. Boynueğri, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Şahin, D. D., & Akfırat, N. (2017). Ergenler yaratıcı drama yöntemiyle hiyerarşi kavramını tartışıyor. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 12(1), 29-46.
- Teater, B. (2015). *Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri: Uygulama için bir giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Ülker, F., & Tanrıseven, I. (2019). Yaratıcı dramanın ergenlerin toplumsal cinsiyet rolleri tutumu üzerindeki etkisi. *Journal of Advanced Education Studies*, 1(1), 53-67.
- Üstündağ, T. (1994). Günümüz eğitiminde dramanın yeri. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*. Kasım/Aralık, 37, 7-10.
- Üstündağ, T. (2014). *Yaratıcı drama öğretmenimin günlüğü*. (12.b.) Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Vysniauskyte-Rimkiene, J., & Matuleviciute, D. (2016). How creative group work helps adolescents create relations with self and peers. *Social Work with Groups*, 39(2-3), 234-245.
- Walsh-Bowers, R., & Basso, R. (1999). Improving early adolescents' peer relations through classroom creative drama: An integrated approach. *Children & Schools*, 21(1), 23-32.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal hizmete giriş*. (3.b.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Zastrow, C., & Kirst-Ashman, K. K. (2014). *İnsan davranışı ve sosyal çevre I*. Ankara: Nika Yayınevi.